

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Material i slöjden
Lärares tolkning av kursplaner

Anna Herrlin & Erica Skarin

LAU370

Handledare: Peter Hasselskog

Examinator: Marlene Johansson

Rapportnummer: VT 10-2820-03

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Material i slöjden – lärares tolkning av Kursplaner

Författare: Anna Herrlin, Erica Skarin

Termin och år: Vårtermin 2010

Kursansvarig institution: Mat-Hälsa-Miljö (För LAU370: Sociologiska institutionen)

Handledare: Peter Hasselskog

Examinator: Marléne Johansson

Rapportnummer: VT10-2820-03

Nyckelord: Slöjd, kursplan, tolkning, jämställdhet, miljö, slöjdmaterial

Sammanfattning: Vi har under vår lärarutbildning studerat den rådande kursplanen i slöjd – Kpl 2000. Av vår studie av kursplanen har vi uppmärksammat att den nämner textil, trä och metall samtidigt som den tar upp slöjdens olika material. Detta har i sin tur väckt ett intresse och gjort oss nyfikna. Vi frågar oss om tolkningen av kursplanen för slöjd, med beaktande av material, kan medföra att slöjdundervisning behandlar olika material beroende på hur man tolkar kursplanen. I vårt examensarbete har syftet varit att undersöka hur några slöjdlärare tolkar den gällande kursplanen för slöjd, Kpl 2000. För att få möjlighet att ställa frågor som ger djupgående svar, valde vi att genomföra sex intervjuundersökningar av respondentkaraktär.

Resultatet av arbetet är att varje fråga som ställts till respondenterna har ett eget tolkningsutrymme. Därav kan man konstatera att det är av största vikt att samtala om hur man som lärare tolkar kursplanen. Detta för att lyfta skillnader som kan medföra att kunskapskraven på eleverna inte är likvärdig. Men även för att se gemensamma drag och intressanta tolkningar som kan medföra att undervisningen utvecklas. Att lyfta hur lärare tolkar kursplanen har betydelse för läraryrket. Inte bara för att uppmärksamma olika tolkningar av kursplanen utan även konsekvensen av breda tolkningar beträffande kunskapskrav och slöjdens utveckling. Detta arbete har inte bara varit intressant för oss, även respondenterna har påpekat att det fick tänka efter och reflektera över kursplanens formulering, något man som lärare kan uppleva att det inte finns tid till i det dagliga arbetet.

Förord

Arbetet är ett samarbete från början till slut. Det har varit en händelserik och givande process. Vi har fysiskt fått uppleva slöjdens historia på Nääs och fördjupat oss i slöjden som ämne. Genom detta arbete har vi skapat en medvetenhet om skolslöjden, vilket har bidragit till en ökad självkänsla hos oss som blivande slöjdlärare. Vi vill tacka de berörda lärarna som ställde upp och gav av sin tid. Utan dem hade vi inte kunnat slutföra vår forskningsstudie. Vi vill även tacka Peter Hasselskog för handledning.

Anna Herrlin & Erica Skarin

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INLEDNING	5
2 BAKGRUND	5
2.1 MANLIG OCH KVINNLIK SLÖJD - EN TILLBKABLICK	5
2.2 STYRDOKUMENT	9
2.3 KURSPLANEN I SLÖJD, LGR 69	9
2.4 KURSPLANEN I SLÖJD, LGR 80	10
2.5 LÄROPLAN I SLÖJD, KPL 2000	10
2.6 SKOLVERKETS FÖRSLAG TILL KURSPLAN I SLÖJD FÖR GRUNDSKOLAN, FRÅN 2011	11
2.7 SLÖJD UR ETT JÄMSTÄLLDHETSPERSPEKTIV	11
2.8 SLÖJD UR ETT MILJÖ- OCH EKONOMIPERSPEKTIV	12
2.9 TOLKNING INOM MÅLSTYRNING	13
3 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	14
3.1 STUDIENS SYFTE.....	14
3.2 FRÅGESTÄLLNINGAR	14
4 METOD	14
4.1 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	14
4.2 FÖRHÅLLNINGSSÄTT	14
4.3 METOD	15
4.5 VAL AV UNDERSÖKNINGSGRUPP	17
4.6 ETISKA STÄLLNINGSTAGANDEN	18
4.7 STUDIENS TILLFÖRLITLIGHET OCH METODDISKUSSION	18
5 RESULTAT	19
5.1 MATERIAL SOM INGÅR I SLÖJDUNDERVISNINGEN	19
5.2 MATERIAL SOM MÅL RESPEKTIVE MEDEL	20
5.3 MATERIALETS PÅVERKAN PÅ EN PRODUKTS FUNKTION OCH HÅLLBARHET	20
5.4 MATERIAL MED BEAKTANDE AV JÄMSTÄLLDHET	21
5.5 MATERIALVAL MED BEAKTANDE AV EKONOMI	22
5.6 MATERIAL MED BEAKTANDE AV MILJÖ	23
5.7 MATERIALKOMBINATIONER METALL, TEXTIL OCH TRÄ	23
5.8 NYPRODUCERADE ELLER ÅTERANVÄNDA MATERIAL	24
5.9 FÖRSLAG TILL NY KURSPLAN	24
6 DISKUSSION	25
6.1 RESULTATDISKUSSION	25
6.2 AVSLUTANDE DISKUSSION	27
REFERENSER.....	28
BILAGA 1.....	30

1 Inledning

Vi började båda vår lärarutbildning genom att läsa inriktningen bild och form. Där insåg vi snabbt att uttrycket och känslan fick gå före teknik och handaskicklighet. Vi fick lära oss att materialet inte fick hämma kreativiteten och vårt skapande. Vad som slog oss då vi lämnade inriktningen bild och form för att gå mot vårt andra ämne slöjd var den något annorlunda synen på hantverksskicklighet och teknik. I slöjden fanns en öppenhet mot ”nya” lösningar och ”nya” material, till exempel plexiglas och betong, och mot ”nya” tekniker som att använda silvertejp i stället för att försinka. Samtidigt fick handens skicklighet och den färdiga produkten fortfarande större fokus i slöjdamnet än i bildamnet. I bilden fokuserade man på personlig utveckling och processen *fram* till produkten. Arbetet var intellektuellt snarare än tekniskt. Detta är en iakttagelse vi bär med oss in i professionen.

Vi har haft möjlighet att möta olika arbetsätt genom vår utbildning, arbetsätt där materialen varit mer eller mindre centrala. Därför har synen på materialets funktion och möjlighet intresserat oss båda.

Vi har under vår lärarutbildning studerat den rådande kursplanen i slöjd – Kpl 2000. Vi har uppmärksammat att den nämner textil, trä och metall samtidigt som den tar upp slöjdens olika material. Detta har i sin tur väckt ett intresse och gjort oss nyfikna. Vi frågar oss om tolkningen av kursplanen för slöjd, med beaktande av material, kan medföra att slöjdundervisning behandlar olika material beroende på hur man tolkar kursplanen för slöjd. I vårt examensarbete har vi därför valt att undersöka slöjdlärares tolkning av den rådande kursplanen.

2 Bakgrund

2.1 Manlig och kvinnlig slöjd - en tillbakablick

Under 1870-talet gavs frivillig skolslöjd till pojkar, finansierad av bland annat stadsbidrag. Först 1896 fick flickslöjden stadsbidrag, trots att den förekom i större utsträckning med större elevgrupper (Hartman m fl. 1995:30-31). Manlig och kvinnlig slöjd var alltså två skilda ämnen med parallella historier, men de växte fram under samma epok (Trotzig 1997:21). På grund av detta var slöjden länge könssegregerad (Hartman m fl. 1995:32). Flickor och pojkar kunde ha slöjd samtidigt, men i olika salar med olika lärare, i två skilda ämnen (Trotzig 1997:105). Den strikta arbetsfördelningen mellan män och kvinnor ansågs självklar. På Nääs fanns det trots allt kvinnor som gick träslöjdskurser, däremot gick inga män textilslöjdskurser. Textilslöjden för flickor infördes i skolundervisningen då denna var lättare och kostade mindre än pojkslöjden. Dock fick man inget stadsbidrag till undervisningen fören 1896 (Thorbjörnsson 1992:54).

Hulda Lundin (1847-1921) var, precis som Otto Salomon (1849-1907), övertygad om slöjdundervisningens betydelse för elevens utveckling i skolan. Moralisk fostran och formell bildning kunde och borde förenas med kroppens hantverksmässiga träning. Lundin arbetade för

att flickslöjden skulle bli likställd skolans andra ämnen (Borg 2001:12). Slöjden blev ett verktyg för att göra skolarbetet mer levande och allsidigt. Detta ämne gav mer än enbart teoretiska kunskaper, hela eleven fick arbeta, både med hjärnan och med handen (Hartman m fl. 1995:21). Både Lundin och Salomon utvecklade modeller och lärogångar som anpassades till blivande vuxna, snarare än till barn (Hartman m fl. 1995:114).

Under 1880-talet individualiserade man skolslöjden för pojkar. Grupperna var inte större än 10-16 elever. Det var viktigt att eleven skulle få arbeta i sitt eget tempo, efter egen förmåga. I textilslöjden däremot arbetade man i helklass. Från början hade man anpassat miljön för att underlätta ordningen för läraren. Nu skulle salarna anpassas efter eleven, man införde hjälpmedel som griffeltavlor och planscher. Eleverna skulle lära sig av varandra och "lära genom att göra". Flickorna fick lära sig att lappa, laga och tvätta, att sköta hemmets textilier (Hartman m fl. 1995:18-20). Lundin ansåg alltjämt att pojkar kunde lära sig kvinnlig slöjd (Trotzig 1997:115). Pojkarna tillverkade räfsor och möbler men även sådant som flickorna behövde i sin textila produktion, som vävstolar och spinnrockar (Trotzig 1997:115).

August Abrahamson startade en slöjdskola för pojkar 1872 på Nääs. Hans systerson Otto Salomon blev föreståndare och slöjdskolan omvandlades senare till folkskola med undervisning i slöjd. Tio år senare gav man fortbildning i slöjd för folkskollärare och efter 1920 även utbildning av facklärare. Med skolslöjden ville man ge unga människor en allsidig utveckling. En moralisk, intellektuell, fysisk och estetisk utveckling (Thorbjörnsson 1992:5). Skolslöjden skulle bland annat leda till kunskaper om verktygsanvändning samt att kunna utföra goda arbeten. Att utveckla ögat och formsinnet, och att vänja dem vid noggrannhet och renlighet (Thorbjörnsson 1992:16).

Salomon ansåg att eleverna skulle tillverka användbara och tilltalande bruksföremål, det vill säga inte enbart teknikbitar av olika slag. Eleven repeterade gamla övningar i det nya arbetet och lärde sig successivt nya övningar. Detta skulle resultera i att eleven lärde sig att arbeta självständigt efter modeller och ritningar. Arbetet skulle mynna ut i användbara och nyttiga föremål. Inga förövningar som sedan skulle slängas och inte heller några lyxprodukter eller leksaker (Thorbjörnsson 1992:17). Pojkarna, som var runt 11 år, inledde sina arbeten genom att se på förebilder i form av konkreta föremål, för att sedan arbeta enbart efter ritningar. Schabloner och mallar fick inte förekomma. Det färdiga slöjdföremålet skulle förbli omålat så att läraren kunde se hur noggrann eleven varit (Hartman m fl. 1995:77). Läraren kontrollerade arbetet för att lära känna eleven och tydligt se hans framsteg. På så sätt skulle läraren bättre kunna leda denna enskilda elev vidare i sin utveckling (Thorbjörnsson 1992:17). Bland de första lite lättare övningarna fanns till exempel avsågning och filning. Sedan gick man mot spikning och borrtappning. Bland de svåraste och sista övningarna fanns förtäckt tappning (Hartman m fl. 1995:78). Salomons modeller skulle anpassas till den del av landet där slöjdlärarna bodde. Men eleven i sin tur skulle först uppnå en teknisk färdighet i sitt hanterande av verktyg och virke, innan han gavs frihet att själv skapa (Thorbjörnsson 1992:17).

År 1875, då undervisningen vid seminariet kom igång, tillverkade de blivande facklärarna möbler, husgeråd och redskap samt enklare metallföremål. Man gjorde pappersknivar, skärbrädor, råttfällor, stövelknektar, knivlådor och annat utan någon direkt genomtänkt ordning. Man utvecklade modellserier anpassade för olika målgrupper. Under varje modell angavs vilket material arbetet skulle utföras i, till exempel furu, al eller björk (Svensson 2000:24).

Kursdeltagarna på Nääs lärde känna fler och fler verktyg och de utvecklade sina kunskaper om olika träslag (Hartman m fl. 1995:91).

Salomon jämförde olika slöjdarter men kom fram till att träslöjden var lämpligast. Metallslöjden ansåg han inte träna det estetiska sinnet. Han menade att barnen smutsade ner sig och att de inte hade styrka att hantera materialet (Thorbjörnsson 1992:48). 1914 infördes dock kurser i metallslöjd på Nääs. Denna slöjdinriktning infördes i folkskolans högre klasser redan omkring år 1910 (Thorbjörnsson 1997:48). I modellserien för metallarbeten ingick till exempel hyllbeslag, nyckelskylt, papperskniv, ljusstake och andra användbara föremål. Denna serie var avsedd för de två sista klasserna i folkskolan. Materialen varierade beroende på tid och trend. På 1920-talet skulle man vrida och svartbränna materialet och under 1930-talet kunde man till exempel ytbehandla materialet. Exempel på material man arbetade med var järn och stål men även koppar, mässing, bleckplåt och tenn. På vissa folkskolor i Sverige fick barn i åldrarna 7-10 även pappersslöjd som förstadium till arbeten i trä och metall. På Nääs kunde man gå frivilliga kvällskurser där man tillverkade askar och skyddspärmar till böcker och annat (Thorbjörnsson 1992:62).

Runt 1910 började slöjdundervisningen förändras både på Nääs och ute i folkskolorna. Man lämnade modellserierna för lite friare slöjdprodukter som leksaker och idrottsredskap. Man tog allt större hänsyn till elevens önskemål och man ville utveckla elevens fantasi. Först år 1912 ingick ytbehandling på Nääskurserna (Thorbjörnsson 1992:36). Det var nu tillåtet att fernissa och senare även använda oljefärg i olika färger. En del ansåg dock att oljefärg enbart skulle förekomma där den hade en funktion, som på botten av en båt. Annars var bets, polityr och cellulosalack att föredra (Hartman m fl. 1995:93). Efterträdare ville utveckla pedagogiken och ge fantasi och fritt skapande allt större utrymme (Svensson 2000:34). Carl Malmsten, arkitekt och lärare under ett par år vid Nääs, lade stor vikt vid form- och färgkänsla. Han menade att barnet skulle få utveckla sin fantasi och arbetsglädje. Eleverna behövde inte längre följa en arbetsbeskrivning lika strikt, utan kunde själv få välja föremål (Thorbjörnsson 1992:36).

Som tidigare nämnts växte slöjd för flickor fram under ungefär samma tid som för pojkar. Anna Hierta Retzius, Hulda Lundin, Maria Nordenfelt samt Andrea Eneroth är fyra kvinnor som alla gjorde en stor insats för flickslöjden. Alla fyra gav ut sina handböcker för praktisk utbildning, vilket är kvinnornas viktigaste och tydligaste bidrag till skolans historia. Skrifterna gick ut på att flickor i skolan eller barn i arbetarstugor skulle ges ungefär likvärdig utbildning med hjälp av sina lärarinnor, oavsett var lärarinnorna själva hade utbildats (Trotzig 1997:63-64). Det fanns många likheter i Lundins, Nordenfelts och Eneroths handböcker. De valde bland annat bort det då traditionellt kvinnliga handarbetet som vävning, knyppling, flättekniker samt borgerligt broderi (Trotzig 1997:125). Den textila slöjd som Lundin presenterade i flickundervisningen var importerad. Modellerna var normgivande och byggde inte på någon typiskt svensk textil tradition. Trots att olika orter hade sina egna modeller och snitt valde Lundin neutrala moderiktiga modeller (Trotzig 1997:81). Modellerna skulle vara funktionella och moraliska, inte estetiska. De skulle vara passande för folkets flickor – folkskolebarnen (Trotzig 1997:126).

Maria Nordenfelt (1860-1941) som var elev till Hulda Lundin, vars metoder hon kom att kritisera, startade handarbetsseminarium 1890. Hon var konstnärligt begåvad och en skicklig brodös. Lärarinnorna som arbetade på skolan var yrkeskvinnor med pedagogisk utbildning. Det första eleverna fick göra var att sy en arbetsrock. Denna skulle de sedan använda för att dölja sina

skilda bakgrunder. De fick olika betyg i olika sömsätt. Flickorna hade även olika lärarinnor i olika tekniker som konst- och klädsömnad (Hartman m fl. 1995:56).

Ytterligare en kvinna - Elsa Valentin (1890-1964) var även hon elev till Hulda Lundin. Hennes handledning, *Skolslöjd för flickor*, började med enkel sömnad och fortsatte med stickning. Sedan varvades dessa. Senare i utbildningen följde lagning och det sista som tillverkades var en herrskjorta eller en klänning. Lundin i sin tur lät eleverna börja med stickning för att sedan gå mot sömnad. Vad som knöt samman handledningarnas modeller var förklädet, detta fanns med i mer än 50 år (Hartman m fl. 1995:60-61).

Under Lundins levnadstid, 1847-1921, var intresset för handens arbete stort. Man intresserade sig för hantverk och allmogeslöjd. Man var också beroende av att kunna tillverka kläder och bruksföremål själv (Trotzig 1997:82). De fyra kvinnorna, Anna Hierta Retzius, Hulda Lundin, Maria Nordenfelt samt Andrea Eneroth verkade för att flickorna, via folkskolan, skulle få de kunskaper som krävdes för att underhålla en hel och ren familj. Flickorna skulle lära sig att fälla handdukar och lakan, sy kalsonger och skjortor (Trotzig 1997:88). Nyttan med slöjdundervisningen var inte enbart att kunna reda sig själva och sina egna kläder. Kanske främst för att arbeta åt andra och att sköta hemmets textilier (Hartman m fl. 1995:115). Flickorna sydde på vitt lintyg. Det färdiga arbetet fick inte tvättas före visningen. De arbetade med små kroppsreoler och det skulle vara tyst i salen. Materialet var billigt, annars arbetade man med provlappar. Man var oftast helklass eller storgrupp (Hartman m fl. 1995:118). För att kunna genomföra Lundins modeller i flickslöjden krävdes speciella pedagogiska material som till exempel Aidaväv och våffelväv (Hartman m fl. 1992:20).

De blivande slöjdlärarynnorna skulle ha en sedlig och intellektuell hållning till sitt ämne och vara insatta i slöjdens litteratur (Trotzig 1997:106). Precis som Otto Salomons syn på pedagoger som slöjdlärare och inte hantverkare var även slöjdlärarynnor pedagogiska specialister och inte sömmerskor (Trotzig 1997:117). Lundin hade inte för avsikt att påverka flickorna att förändra sin situation med hjälp av sin slöjdundervisning, däremot att förbättra den. De skulle arbeta textilt med det som var passande i deras eget samhällsskikt, där flickorna hörde hemma (Trotzig 1997:20). Man hade visioner om hur flickor skulle utvecklas för att passa in i sin tid, som vuxna kvinnor (Trotzig 1997:25).

Under tidigt 1960-tal talade man om "mångsidig slöjd". Man införde en mängd olika "kompletterande" material i skolslöjden, till exempel konstläder, plastlaminat, cellplast, gasbetong och gips. Man skulle kunna röra sig fritt mellan slöjdsalarna (Svensson 2000:245). Någon specifik metodik var inte utarbetad och man hade svårt att förhålla sig till det fria skapandet (Svensson 2000:184). År 1969 presenterade man arbetsmaterialet "Slöjd i grundskolan". Syftet var att förtydliga läroplanens mål och kursinnehåll, man skapade anvisningar för slöjdundervisningen. Materialet innehöll ljudband, diabilder, kommentarhäfte, lärarhandledning och elevinstruktioner. Det var utarbetat vid Slöjdlärarseminariet i Linköping, på uppdrag av skolöverstyrelsen (Svensson 2000:189).

Slöjdundervisningen under 1960-talet gav tekniker knutna till, vad man nu kallar, mjuka och hårda material. I och med detta började könssegregeringen att lösas upp. Man började släppa tekniska färdigheter och öppnade istället upp för självförverkligande och kreativitet. Under 1980-

talet betonade man jämställdhet i slöjdandet. Nu skulle alla elever, oavsett kön, arbeta med både mjuka och hårda material i slöjden (Hartman m fl. 1995:33-34).

Elever som nu läser under Kpl 2000 har slöjd som ett ämne. Eleverna får båda slöjdarterna växelvis eller, som på vissa skolor, där man har gemensam slöjd. På somliga skolor tillåts eleverna välja slöjdart efter år 5 eller år 6. Det har dock visat sig att när eleverna tillåts välja slöjdart är den dominerande fördelningen att 80 procent av flickorna väljer textilslöjd och 80 procent av pojkarna väljer trä- och metallslöjd (Skolverket 2004:124). Undervisningen ska medvetandegöra och skapa handlingsberedskap när det kommer till aspekter som jämställdhet. Trots detta menar Hasselskog (2009) att riskerna kan öka och att ämnet istället ger form åt traditionella könsmonster. Detta om inte slöjdlärare arbetar medvetet när det kommer till aspekter som jämställdhet. Hasselskog (2009) menar även att verksamma lärare bör ges möjlighet till kompetensutveckling, detta kontinuerligt, särskilt när en ny läro- eller kursplan införs. Lärarna har en rättighet men även en skyldighet att utveckla sin undervisning (Hasselskog m fl. 2009:22-44).

2.2 Styrdokument

För att se vilka direktiv som tagits, och tas upp kring material och hur arbetet med dessa ska ske i skolslöjden har vi tagit del av följande kursplaner i slöjd; Lgr 69, Lgr 80, Kpl 2000 samt skolverkets förslag till ny kursplan 2010.

2.3 Kursplanen i slöjd, Lgr 69

I Låg- och Mellanstadiet skulle ett fritt gestaltande arbete syfta till att eleven gavs möjlighet att med fantasins hjälp, uttrycka sig och utveckla förmågor kring skapande verksamhet. Materialen som skulle användas var hårda och mjuka material. Arbeten som bland annat hand- och maskinsömnad skulle huvudsakligen ske i textila material. I arbetstekniker som sågning och sammansättning skulle till en början trä prioriteras, men kunde senare komma att bli i metall och andra lämpliga material. Likadant skulle arbetsplanering och skiss ske direkt på materialet eller på papper. I Högstadiet skulle övning i slöjdteknik ske i hårda och mjuka material, eftersom eleverna kommit upp i äldre åldrar och hade då möjlighet att fördjupa sig inom mer personliga intresseområden. Så som kläder och hemtextilier samt att arbeta med mer krävande uppgifter i trä, metall och andra passande material (Lgr 69:156).

Undervisningen i ämnet slöjd skulle bidra till att eleverna skulle kunna uttrycka sig i olika material. Eleverna skulle ha möjlighet att tillverka föremål som låg i elevens intresse och som eleven upplevde meningsfullt, eftersom den spontana arbetsglädjen tillhörde elevens *rikaste tillgångar*, därför borde den spontana arbetsglädjen stimuleras och tillvaratas. Eleven borde även få så många tillfällen som möjligt att öva sig i att studera och bedöma, till exempel kunde det vara att bedöma ett föremåls användbarhet och form, men även föremålets färg, mönster samt andra kvaliteter. Vidare i årskurs 3-6, skulle huvudsakligen tyg och andra textila material användas i undervisningen i textilslöjd och i träslöjd skulle i huvudsak trä användas. Detta i en omfattning som på ett sätt som bäst tjänade syftet med undervisningen (Lgr 69:157).

Beträffande bruket av andra material, t.ex. bark, läder, skinn, papp, papper, emalj, plast och metall, bör uppmärksammas att de, använda i lämplig omfattning, kan tjäna till att berika undervisningen, men att alltför stor variation i fråga om material kan skapa både pedagogiska och organisatoriska problem. Om eleverna på detta åldersstadium byter material alltför ofta,

uppnår de exempelvis inte de speciella färdigheter och insikter som arbete med respektive material kräver och inte heller den självständighet som är en viktig drivkraft i arbetet (Lgr 69:157).

Eleverna behövde ha tillgång till ett omfattande grundsortiment av material i årskurserna 3-4, i de olika slöjdarterna borde materialet begränsas till material som var lättformade. I trä och metall kunde det vara lättarbetade träslag. Likadant skulle eleverna få möjlighet att pröva på att måla med vattenlösliga färger som en ytbehandlingsmetod. I årskurs 5-6 skulle arbetet främst vara textil och trä. Men det textila materialet borde varieras mer och materialet metall borde införas, först som ett komplement till trä, därefter kunde metallen successivt gå över till att bli ett huvudmaterial för de elever som ville. Samma anvisningar gällde för årskurs 7-9 men eleverna skulle här ges möjlighet att inom den valda slöjdarten bland annat kunna specialisera sig på olika material. Eleven skulle diskutera dessa val tillsammans med läraren, och hänsyn skulle tas till bland annat funktion och utseende (Lgr 69:158).

Eleverna skulle i slöjden få möjlighet att ges kunskaper om olika material, deras egenskaper, användningsområden och ekonomiska värde. Därför borde eleverna ha tillgång till ett grundsortiment av olika material. Material som möjliggjorde teknik och uttrycksvariation (Lgr 69:160).

2.4 Kursplanen i slöjd, Lgr 80

Vid en första anblick i läroplanen för slöjd från 1980 står att: *”Slöjd ingår i grundskolans undervisning i skolan därför att □eleverna skall förstå det mänskliga och ekonomiska värdet i att kunna bearbeta och vårda material”* (Lgr 80:129).

Slöjden var ett ämne med två slöjdarter, men de använde sig inte av samma material, redskap och teknikområden. Textilslöjden skulle medverka, så att eleven lärde sig att arbeta med bl.a. sömnad, vävning, material, och garntekniker medan träslöjden medverkade så att eleven lärde sig att bl.a. bearbeta, forma och sammansätta trä, metall men även kompletterande material. Det betonades att slöjdarterna hade mycket gemensamt och att det skulle bidra till, för eleven, en smidig och naturlig övergång mellan hårda och mjuka material (Lgr 80:129).

I lågstadiet skulle eleven i grupp och enskilt undersöka och arbeta med slöjdens material samt genom yt- och formförändring konstruera föremål. Eleven skulle även undersöka och pröva olika sorters material, deras egenskaper och användningsområden. Likadant i mellanstadiet men då skulle eleven även arbeta med bland annat färg och form samt reparera och återanvända. I lågstadiet, mellanstadiet och högstadiet skulle eleven studera hantverkets utveckling och vad den har haft för betydelse för människan (Lgr 80:130-131).

2.5 Läroplan i slöjd, Kpl 2000

Enligt kursplanen Kpl 2000 ska ämnet slöjd lägga en grund och vara ett avstamp för elevens nytänkande och nyskapande. Arbetet i trä, metall och textilslöjd ska syfta till att medvetandegöra eleven och bidra till en utvecklad förståelse för estetiska värden och materialval. Det ska bidra till en förståelse för hur bearbetning och konstruktion kan påverka produktens funktion och hållbarhet (Kpl 2000).

I slöjden krävs det planering och att eleven gör medvetna val kring faktorer som till exempel

funktion, utseende och hållbarhet. Eftersom eleven i sitt arbete tar ställning till val av metod och material bidrar detta till utvecklandet av ett konstruktivt tankesätt. Det bidrar även till att eleven utvecklar förmågan att reflektera för att finna lösningar. Eleven arbetar även med slöjdprocessen. Att gå från idé till färdig produkt ska skapa ett helhetsperspektiv för eleven samt en förståelse för produktionskedjans många aspekter, som bland annat materialval, berednings- och bearbetningsmetoder (Kpl 2000).

I kursplanen under mål som eleven ska ha uppnått i slutet av femte skolåret beskrivs att med hjälp av handledning ska eleven kunna välja och motivera val av färg, form och material. I slutet av nionde året ska eleven utöver att kunna välja och motivera sitt val även ta hänsyn till ekonomi, miljö och funktionsaspekter (Kpl 2000).

2.6 Skolverkets förslag till kursplan i slöjd för grundskolan, från 2011

I förslaget till ny kursplan (Skolverket, 2010) ska slöjden syfta till att utveckla elevens hantverksskunnande men även förmågan att bearbeta olika material och uttrycksformer. Slöjdundervisningen skall även skapa förutsättningar och bidra till att elevens nyfikenhet väcks, detta så att eleven vill utforska och experimentera med de material som finns omkring den. Slöjdundervisningen ska även ge eleven medel att utveckla sina kunskaper kring bland annat funktion och konstruktion. Eleven ska ges förutsättningar att koppla dessa kunskaper till att göra medvetna val kring material och teknik. Eleven skall även ges förutsättningar att utveckla förmågan att i olika material, formge och framställa föremål. Likadant ska slöjden behandla slöjden i samhället, materialets ursprung till exempel ull eller spånskiva (Skolverket 2010:1).

I årskurs 4-6 skall slöjdundervisningen lyfta materialens egenskaper, användningsområden och materialens möjligheter till att kombinera. Eleverna ska även ta del av hantverkstekniker som till exempel garntekniker och urholkning. I årskurs 7-9 blir materialkombinationer mer centralt. Utöver material som metall, trä och textil ska nyproducerat eller återanvänt material kompletteras i undervisningen. Likadant skall arbete med hantverkstekniker breddas med till exempel gjutning och vävning (Skolverket 2010:2-3).

Förslaget till kursplan i slöjd tar även upp att *”Progressionen i kunskapskraven för förmågan att formge och framställa föremål i olika material med hjälp av lämpliga redskap, verktyg och hantverkstekniker, ligger i att eleven, med ökande skicklighet, kan välja och hantera material och verktyg”* (Skolverket, 2010:4).

2.7 Slöjd ur ett jämställdhetsperspektiv

I årskurserna 3-6 skulle alla elever, oavsett kön, erhålla samma undervisning i textilslöjd och trä – och metallslöjd. Under högstadiet fick eleverna själva välja vilken slöjdart de ville delta i. Valen borde då göras utifrån erfarenheter från låg och mellanstadiet, men det skulle även tas med hänsyn till elevens intresse och förutsättningar. Dock skulle det uppmärksammas, att elevens val ofta hade ett samband med de traditionella uppfattningar samt åsikter kring de könsroller som rådde i hemmen. Det var även lärarens uppgift att låta både pojkar och flickor få ta del av samma undervisning i slöjd, och visa på att det var fullt naturligt (Lgr 69:157).

Slöjdundervisningen skulle även ge eleverna en handlingsberedskap för arbets- och vardagslivet som bland annat medverkade till jämställdhet (Lgr 80:130).

I dag ska slöjden sträva efter att förbereda eleven och hjälpa den att bygga upp en beredskap för det dagliga livets behov, med en uppmärksamhet och vakenhet kring aspekter som bland annat jämställdhet (Kpl 2000).

Intressant att lyfta är att förslaget till ny kursplan inte lyfter något kring slöjd och slöjdarbete ur en jämställdhetssynpunkt.

2.8 Slöjd ur ett miljö- och ekonomiperspektiv

I kursplanen för slöjd Lgr 69 skrevs att i lågstadiet och högstadiet skulle arbetet i slöjd öka utrymmet för frågor kring material, vård, kostnad och funktion. I högstadiet skulle övning kring materialkännedom och materialvård samt skyddsföreskrifter fortsätta (Lgr 69:156). Det var även viktigt att eleverna hade ett brett materialsortiment, eftersom eleverna skulle ges kunskaper om materialens egenskaper, användningsområden och materialets värde rent ekonomiskt (Lgr 69:150). Kursplanen för slöjd Lgr 80 tog upp att eleverna skulle, genom att själva kunna bearbeta och vårda materialet få en förståelse kring det ekonomiska värdet och då även få en ökad försiktighet och sparsamhet (Lgr 80:130).

Lgr 80 tog upp att i mellanstadiet skulle eleven i slöjdarbetet diskutera materialvalens och produktens påverkan. Eleven skulle även få ta del av information kring konsumtion som bland annat tillverkning, varor och vård. Eleven skulle jämföra sitt eget skapande mot att köpa färdigt och senare i högstadiet kunna arbeta med underhåll och återbruk. De skulle även kunna diskutera *”resursproblem avseende råvaror, material och avfall samt energifrågor i samband med arbetet i slöjd”* (Lgr 80:131).

I den rådande kursplanen, Kpl 2000 ska utbildning i slöjd syfta till att skapa medvetenhet om hur viktigt det är med resurshushållning, men även syfta till att ge kunskaper om miljö- och säkerhetsfrågor. Likadant ska slöjdundervisningen sträva efter att eleven *”bygger upp en handlingsberedskap för det dagliga livets behov med beaktande av aspekter som jämställdhet, ekonomi och miljö”* (Kpl 2000).

I Kpl 2000 beskrivs att eleven arbetar med slöjdprocessen. Att gå från idé till färdig produkt ska skapa ett helhetsperspektiv och en förståelse för produktionskedjans många aspekter. Detta helhetsperspektiv medverkar till att frågor om miljö och resursanvändning blir en naturlig del i undervisningen .

Hållbarhet, ekonomi och miljöpåverkan är faktorer som har betydelse när eleven ska planera och göra medvetna val i sitt slöjdarbete. Eleven ska kunna se konsekvenserna av de val eleven själv gjort bland annat utifrån miljö- och ekonomiska aspekter (Kpl 2000).

I Skolverkets förslag till ny kursplan från 2011 tas det upp att slöjdundervisningen ska ge eleverna möjligheten att utveckla kunskaper om bland annat resurshushållning, materialåterbruk och arbetsmiljö. I årskurs 3-6 ska slöjden erbjuda resurshushållning och återbruk och i årskurs 7-9 ska eleven utifrån bland annat miljöaspekter kunna välja och motivera sin arbetsprocess (Skolverket 2010).

2.9 Tolkning inom målstyrning

Skillnaden mellan Lpo 94 och tidigare läroplaner är att undervisningen blivit målstyrd. När läroplanen tillämpats i cirka 10 år visade erfarenheterna att mål och uppföljningssystemet måste förstärkas så att skolans uppdrag skulle bli tydligare. Ett arbete med mål och resultatstyrning innebar ett nytt sätt att tänka och fånga upp resultat på, men med användandet av målstyrningssystemet kom många problem.

Ett av dem är att systemet inte har förstått av dem som skall arbeta med det, dvs. lärare och skolledare. Problemen berör flera av systemets grundläggande kännetecken, t.ex. det lokala och nationella ansvaret i användningen av målen. De nya målbegreppen – mål att sträva mot och mål att uppnå – har inneburit att mängden mål i läroplanen och i kursplanerna blivit mycket stor. Lärarnas kännedom om alla mål och hur de skall arbeta med dem bedöms som begränsad (SOU 2007:12).

Intresset ligger i att undersöka hur slöjdlärare tolkar den rådande kursplanen för slöjd, Kpl 2000. Ett intresse som fördjupades och förstärktes efter att vi tagit del av utredningen som gjordes av läroplanen, Lpo 94 (SOU 2007) och kommentarerna till kursplaner och betygskriterier (Skolverket 2000, Upl:1). I studien inför revideringen av kursplaner och läroplaner 2000 visade det sig att kursplaner tolkades och användes olika på olika skolor och att skillnaden dem i mellan var stor (Skolverket 2000, Upl:1:8).

Konsekvensen av allt för lite riktning och styrning i läroplanen och kursplanerna har medverkat till att det skett många olika lokala tolkningar. Detta kan ses som både positivt och negativt. Det positiva är att det kan ha bidragit till att undervisningen utvecklats men det negativa är att genom alla lokala tolkningar har det blivit stora skillnader på kunskapskraven. Och detta bidrar till att likvärdigheten kan ifrågasättas (SOU 2007:14-15).

Lärare tillsammans med elever tolkar målen lokalt. De tar sedan ställning till vad i innehållet som ska väljas ut och förtydligas. Både lärare och elever ska förstå innehållet. Det finns mycket stoff, många olika sätt att arbeta och lära sig på. Och alla dessa val ska göras med hjälp av lärarnas yrkeskunskaper och yrkeserfarenhet, det är vad det lokala frirummet innebär (Skolverket, 2000, Upl:1:9).

Undersökningar har dock visat att den föregående kursplanens formulering ”Arbetet utgår från elevernas egna idéer, som han eller hon på olika sätt åskådliggör och formger” har varit svår att tolka för lärarna. En del har tolkat det så att eleverna endast skall göra det de själva vill (Skolverket, 2000, Upl:1:42).

Lärare tillsammans med elever behöver ges frihet och ansvar för att planeringen kring undervisningen ska kunna ske utifrån de förutsättningar och intressen som finns lokalt. Men kursplanerna bör också vara en säkerhet kring att oavsett vilken skola eleverna går i så ska de få likvärdiga kunskaper (SOU 2007:19).

3 Syfte och frågeställningar

3.1 Studiens syfte

Syftet med arbetet är att undersöka hur några slöjdlärare tolkar den rådande kursplanen för slöjd, Kpl 2000 gällande vilka övergripande material som ska behandlas i slöjdundervisningen. Delsyftet är att undersöka hur lärarna ser på slöjdmaterial utifrån kursplanen med beaktande av aspekter som jämställdhet och miljö.

3.2 Frågeställningar

1. Hur tolkar och väljer lärarna materialet, varför väljer de som de gör?
2. Hur ser slöjdlärarna på material utifrån miljö och jämställdhet, med hänsyn till deras tolkning av kursplanen för slöjd, Kpl 2000?
3. Hur tolkar slöjdlärare begreppet *materialkombinationer*, hämtat från skolverkets förslag till kursplan 2011, under centralt innehåll årskurs 7-9?

4 Metod

4.1 Tillvägagångssätt

Intervjuer har genomförts med sex stycken slöjdlärare. Detta för att ta reda på hur olika slöjdlärare tolkar den rådande kursplanen för slöjd, Kpl 2000. Vilka material lärarna tolkar ska vara övergripande i slöjdundervisningen, men även hur de ser på material utifrån ett jämställdhets- och miljöperspektiv.

För att få möjlighet att ställa frågor som ger djupgående svar, genomfördes sex intervjuundersökningar. Svaren på frågorna kunde bli djupa genom att följdfrågor ställdes. Detta istället för att skicka ut en enkät. Möjligheten att få ut mer av svaren, genom att följa upp dessa i en intervjuundersökning, gav mer än vad vi tror att en enkät kunde ge oss.

Intervjuerna är av respondentkaraktär för att komma åt olika tankemönster. Vid respondentundersökningar undersöks respondentens egna tankar. Alla respondenter fick i grunden samma frågor eftersom intresset låg i att få veta vad de intervjuade tycker och tänker om det som själva undersökningen handlar om. Vid respondentundersökningar är det personernas uppfattning och tankar man vill åt, inte själva personen (Esaiasson m fl. 2005:258). Undersökningen strävar alltså inte efter att nå någon teoretisk mättnad, utan snarare skapa en bild av hur olika verksamma lärare arbetar med olika material, utifrån deras tolkning av kursplanen i slöjd, Kpl 2000. Dock medför detta val av metod att intervjusvaren inte kan generaliseras, men det var heller inte intressant i detta fall. Intresset låg i att undersöka hur sex lärare tolkar kursplanen för slöjd, om det finns skillnader eller likheter i de sex olika tolkningarna.

4.2 Förhållningssätt

Intresset låg i att undersöka hur slöjdlärare tolkar den rådande kursplanen för slöjd med beaktande av material, och inte i att få ut något generellt svar. Därför fanns det inget intresse i att

söka efter en stor mängd intervjupersoner. Fokus låg på att göra en mer djupgående intervju med ett fåtal personer. Detta för att undersöka deras tolkning och för att höra deras tankar om material med beaktande av bland annat jämställdhet och miljö.

4.3 Metod

För att uppfylla en del av syftet sammanställdes intervjufrågor (se bilaga 1). När man sammanställer en intervju kan man välja mellan formen *ostrukturerade intervjuer* där respondenten är medveten om vilket ämnesområde intervjun berör, men den som intervjuar ställer inte frågor i någon bestämd ordningsföljd utan använder sig av en checklista och ställer frågorna i den ordning som situationen inbjuder till. Den som intervjuar kan även formulera frågor på ett sätt som gör att respondenten förstår. Här ställer även den som intervjuar följdfrågor som t.ex. *Hur menar du? Varför är det så? Har jag tolkat dig rätt? Kan du fördjupa?* (Stukát 2005:39).

Man kan även välja att genomföra *strukturerade intervjuer*. Vid *strukturerade intervjuer* används ett intervjuschema där frågorna och ordningsföljden av frågorna är fastställda. Respondenten ges mer eller mindre slutna frågor där det även finns ett antal förutbestämda svarsalternativ som respondenten kan välja mellan. Vid en sådan intervjuform är svaren mindre "färgade" eftersom frågorna är samma för alla. Denna intervjuform kan även kallas för enkätintervju, eftersom den kan ge samma svar som en enkät (Stukát 2005:38).

För att uppnå bästa resultat och för att uppfylla syftet genomfördes en kombination av *ostrukturerade och strukturerade intervjuer*. Detta för att ju mer spelrum respondenten får, ju mer intressant och nytt blir materialet som kommer fram (Stukát 2005:37). Kombinationen blev ett färdigt schema där ordningsföljden av frågorna var fastställda. För att få mer djupgående svar från respondenten gavs inga svarsalternativ utan respondenten fick tala fritt. De fria svaren kunde fördjupas genom att följa upp med frågor som; *Varför är det så? Vad menar du? Kan du förtydliga?*

Intresset låg som sagt i att gå mer på djupet kring hur respondenten tolkar kursplanen för slöjd Kpl 2000. Det fanns en medvetenhet om risken av "färgade" svar men kombinationen mellan *ostrukturerade och strukturerade intervjuer* gav ändå möjlighet att få mer djupgående svar och intressant information. Detta hade varit svårare genom att enbart ha formen *strukturerad intervju*.

Eftersom respondenten gavs ett stort utrymme i svaren medförde detta att jämförbarheten minskade (Stukát 2005:37). Men eftersom syftet inte var att jämföra svaren för att ta fram liknande, eller ett generaliserat svar, ansågs ett större utrymme ändå var det bästa alternativet för att få fram djupet i svaren av frågorna.

4.4 Utformning av intervjufrågor

Syftet låg som grund vid formuleringen av intervjufrågorna. Vad som behövdes för att svara på syftet fanns hela tiden med. Det var viktigt att få frågorna så tydliga som möjligt så att de sedan kunde ligga till grund för svar på syftet. För att försäkra att svaren som respondenterna gav skiljer mellan att tycka och att tolka började frågorna med, *Hur tolkar du...* eller *hur tror du...* Likadant valdes citat ur läroplanen Kpl 2000 ut, för att se hur respondenten väljer utifrån den. Sådana

frågor började med *Hur väljer du...* (bilaga 1)

När det gäller upplägget av intervjufrågor började dessa med neutrala frågor som namn och slöjdart. Detta med förhoppning om att få respondenten avspänd. Frågorna delades upp i block, där samma typ av fråga ställdes i en och samma följd under ett och samma block (Esaiasson m fl. 2005:271). Utomstående har granskat frågorna vid två olika tillfällen för att se ifall de är lätta att förstå.

Via intervjuerna undersöktes hur olika lärare tolkar den rådande kursplanen, Kpl 2000. Första frågan löd: Vilka övergripande material ska ingå i slöjdundervisningen enligt din tolkning av gällande kursplan? Ur intervjuerna har lärarna fått formulera vilka övergripande material som ska ingå i slöjdundervisningen utifrån sin egen tolkning av gällande kursplan för slöjd. I och med att kursplanen enbart nämner textil, trä och metall samt slöjdens olika material, fick frågan kring lärarnas tolkning av gällande kursplanen inleda. Tolkningen kring vilka övergripande material som ska ingå i slöjdundervisningen.

Hur tänker du om material som mål respektive medel i din undervisning i slöjdämnet? Frågan formulerades för att se hur lärarna ser på materialets betydelse för undervisningen. Är materialkännedom ett mål i sig? Har materialet betydelse eller är det, oavsett vilket, ett medel för att nå målet?

I kursplanen för slöjd, Kpl 2000 står det att ”*Utbildningen i slöjd syftar till att skapa medvetenhet om estetiska värden och att utveckla förståelse av hur materialval, bearbetning och konstruktion påverkar en produkts funktion och hållbarhet*” (Skolverket 2000). Frågan vi ställde var: Hur tolkar du materialvalets påverkan på en produkts funktion och hållbarhet. Men även: Hur väljer du material utifrån funktion och hållbarhet. Citatet lästes upp för att undersöka hur lärarna tolkar påverkan på en produkts funktion och hållbarhet, men även för att se hur de väljer material utifrån funktion och hållbarhet. Detta för att slöjdens historia ofta talar om slöjdproduktens funktion. Det är därför intressant att se hur lärare tolkar funktion och hållbarhet utifrån materialval, samt hur de väljer material.

Det står även i kursplanen, att eleven ska ”*bygga upp en handlingsberedskap för det dagliga livets behov med beaktande av aspekter som jämställdhet, ekonomi och miljö*” (Skolverket 2000). Frågan som ställdes till lärarna var: Hur tolkar du jämställdhet, ekonomi och miljö med beaktande av material. Likadant: Hur väljer du material med beaktande av jämställdhet, ekonomi och miljö. Detta för att slöjdens historia har tydliga spår av könsuppdelning med tanke på dåtidens uppdelning mellan flickslöjd och gosslöjd. Begreppet ekonomi är intressant för att se hur lärarna kopplar detta till kursplanen. Miljö är intressant med tanke på den allmänna diskussionen om hållbar utveckling och om vår påverkan på miljön. Men framför allt är dessa begrepp en vägledning när man tolkar kursplanen med beaktande av material.

Intressant var även Skolverkets förslag till ny kursplan, eftersom det finns en skillnad mellan den rådande kursplanen för slöjd och Skolverkets förslag till ny kursplan. Förslaget till ny kursplan nämner nya begrepp och exempel på material som ska bearbetas. Det är då intressant att se hur lärare tolkar men även hur de ställer sig till detta. Slöjdens historia har varit uppdelad under väldigt lång tid och i och med Skolverkets förslag till ny kursplan poängterar man åter igen att slöjden är *ett* ämne. Bland annat genom att ändra följden av begreppen – ”metall, textil och trä”.

Eftersom förslaget, till skillnad från den rådande kursplanen för slöjd, lyfter att slöjden ska arbeta med nyproducerade eller återanvända material är det intressant att se hur lärarna tolkar dessa begrepp. Därför valdes ett citat från Skolverkets förslag till ny kursplan ut där det står under centralt innehåll för årskurs 7-9 att *”Materialkombinationer, till exempel metall, textil och trä, kompletterade med andra nyproducerade eller återanvända material”* (Skolverket 2010). Dessa ska ingå i undervisningen från läsåret 11/12. Frågor formulerades på följande sätt: Hur tolkar du materialkombinationer, till exempel metall, textil och trä? Samt: Hur tolkar du kompletterade med andra nyproducerade eller återanvända material?

En av frågorna har formulerats på grund av skillnaden mellan den rådande kursplanen för slöjd och förslaget till ny kursplan. Frågan gäller om man tror att den nya kursplanen lydelse kommer att medföra någon förändring i undervisningen, positivt/negativt. Som ovan nämnts tar förslaget till ny kursplan upp nya begrepp samt exempel på material som ska bearbetas. Det är då intressant att se hur lärare tolkar, men även hur de ställer sig till detta. Hur de känner inför en eventuell förändring som berör slöjdens material.

4.5 Val av undersökningsgrupp

Via mail skickades en förfrågan till kontakter vi redan hade. Där informerades de om vilka vi är och om undersökningen som handlar om att utvärdera slöjdens material, kopplat till slöjdundervisning och läroplan. Två före detta handledare från vår verksamhetsförlagda utbildning svarade direkt. Innan genomförandet av intervjuerna övervägdes för- och nackdelar med att intervjua personer vi har en nära kontakt till. Därav närvarade båda två och den som inte tidigare haft kontakt med respondenten, var den som höll i intervjun. Detta för att öka potentialen i att få mer djupgående svar, eftersom det då inte fanns en historia mellan den som intervjuade och respondenten. Detta för att minska risken med att personen vi intervjuade eventuellt skulle anse att vi redan vet viss information, och därmed utelämnar information som kunde vara viktig för undersökningen.

Sökandet fortsatte genom att ta kontakt med en skola i samma område som den skola vi tidigare varit i kontakt med. Detta resulterade i två intervjuer med personer vi inte tidigare kände. Även detta kunde medföra för- och nackdelar. Fördelen att respondenten inte hade någon historik tillsammans med oss och kunde därför prata fritt utan att känna att informationen påverkade vår uppfattning av respondenten. Nackdelen att respondenten kunde känna sig besvärad av att bli intervjuad av ”främlingar” och därför utelämnar viss information. En av oss höll därför i samtliga intervjuer och den andra flikade in och fördjupa frågorna. På så sätt skulle alla intervjupersoner få uppleva samma form och få liknande förutsättningar.

Att genomföra personliga intervjuer innebär alltid att reliabiliteten kan ifrågasättas (Stukát 2005:125). Personen som intervjuas kan känna sig benägen att uttrycka sig korrekt, därför kan det finnas en risk att viss information utelämnas. Information som kunde ha varit viktig för analysen av intervjun. Likadant fanns det en risk att respondenten lyfte information som inte stämmer med verkligheten, detta för att låta korrekt. Detta är något som vägts in i analysen av intervjuer i ett senare skede, men även vägts in i valet av metod.

Sammanlagt tillfrågades elva personer. Sex av dessa intervjuades, två personer tackade nej på grund av tidsbrist och tre av dem svarade aldrig. Här beskrivs de sex lärarna kortfattat, ålder, vilka kursplaner de har arbetat under, vilka delar av slöjdämnet de undervisar i samt vilka årskurser de undervisar för tillfället.

Respondenterna:

Lärare 1: ålder 62, Kpl 2000, trä- och metalleden, år 3-4.

Lärare 2: ålder 49, Kpl 2000, textildelen, år 3-4.

Lärare 3: ålder 30, Kpl 2000, alla delar, år 4-9.

Lärare 4: ålder 43, Lgr 80, Kpl 2000, trä- och metalleden., år 5-9.

Lärare 5: ålder 37, Kpl 20000, alla delar, år 4-9.

Lärare 6: ålder 48, Kpl 2000, för tillfället textildelen annars hela slöjdämnet, år 6-9.

4.6 Etiska ställningstaganden

Informationskravet innebär att information om studiens syfte ska lämnas till de som berörs av studien. Likadant ska deltagarna informeras om att de deltar frivilligt och att det när som kan nyttja rätten att inte medverka. Det ska finnas ett krav på samverkan som innebär att deltagaren själv får bestämma om den ska delta eller ej, och på vilka villkor deltagaren vill delta. Även *konfidentialitetskravet* ska vara informerat till deltagaren. Det innebär att deltagaren förstår att alla uppgifter som lämnas ut behandlas konfidentiellt samt att man tar hänsyn till deltagarens anonymitet. Likadant måste *nyttjandekravet* upprätthållas och med det menas att den samlade informationen inte får användas mer än i annat syfte än för forskningsändamål (Stukat 2005:131-132).

För att uppfylla dessa krav skickades ett mail ut till varje deltagare där de informerades om samtliga rättigheter. Likadant beträffande förfrågningarna om deltagarens intresse för att ställa upp. Samtliga respondenter skulle ha möjlighet att överlägga i lugn och ro, samtidigt som de fick möjlighet till kontaktinformation som i detta fall var våra mailadresser.

4.7 Studiens tillförlitlighet och metoddiskussion

Med reliabilitet menas att resultatet är noggrant mätt och noggrant utfört så att kvaliteten är hög. Validitet betyder giltigheten av det man mätt, att man har mätt det man ämnat mäta (Stukat 2005:125).

Eftersom intervjuerna har spelats in med bandspelare och sedan transkriberats fanns det möjlighet att gå tillbaka och analysera informationen som framgick under intervjuerna. Detta bidrar till att intervjuanalysen blir mer tillförlitlig. Bandspelarens närvaro kan ha påverkat respondenternas svar men vi bedömer att det är i en så pass liten utsträckning, att informationen ändå är sanningsenlig och med det trovärdig.

De frågor som ställts avser täcka området som skulle undersökas, samt uppfylla syftet. Eftersom båda var närvarande, samtidigt som en av oss höll i huvudansvaret i samtliga sex intervjuer, ökade reliabiliteten genom att alla respondenter fick samma grundförutsättningar.

Eftersom intervjuerna spelades in och även transkriberades var det möjligt att analysera nyanseringen i svaren. Bådas närvaro kan dock ha påverkat respondenten. Trots det anser vi att vi

fått en bred och god uppfattning om hur sex slöjdlärare tolkar kursplanen för slöjd. För att få hög reliabilitet fanns en noggrannhet i att undersökningarna gjordes på liknande sätt med samma struktur, grundfrågor och ordningsföljd (Stukát 2005:125-126).

För att öka validiteten i undersökningen gick ett och samma frågeformulär till alla respondenter, som följde samma ordningsföljd vid varje intervjutillfälle, som tidigare nämnts. Att ämnet handlade om att undersöka lärarnas tolkning utifrån den rådande läroplanen Kpl 2000 uteslöts vid tillfrågningen av intervjuundersökningen. Det meddelandes enbart att intresset låg i att undersöka vilka material som ingår i slöjdämnet samt hur aktiva lärare ser på material, kopplat till slöjdundervisning och kursplan.

Undersökningen och resultatet går inte att generalisera med andra slöjdlärare, eftersom en tolkning kan vara relativt beroende på olika omständigheter och bakgrund. Tanken med undersökningen var heller inte att genomföra en generaliserbar undersökning. Intresset låg inte i att se hur alla slöjdlärare tolkar kursplanen utan hur sex slöjdlärare tolkar kursplanen för slöjd och om deras tolkning är varierad. När resultatet av intervjuerna sedan redovisas beskrivs inte en specifik person. Istället lyfts vidden av tolkningar. Intresset låg inte i att undersöka en person utan i att belysa mängden, eller i vissa fall även den gemensamma tolkningen. Därför jämförs svaren i varje fråga, och alltså inte personerna, genom hela intervjun. Personerna i intervjuerna gäller beskrivs kortfattat under Val av undersökningsgrupp utifrån det finns något intresse av att veta mer om dem. Därför beskrivs de sex lärarna kortfattat, vilka kursplaner de har arbetat under, vilka delar av slöjdämnet de undervisar i samt vilka årskurser de undervisar.

5 Resultat

I och med att den gällande kursplanen för slöjd nämner textil, metall och trä samt slöjdens olika material tar frågeformuleringarna upp tolkningsbara begrepp och stycken som går att koppla till material.

Med erfarenheten växte förmågan att intervjua. Skickligheten i att ställa följdfrågor för att fördjupa svaren förbättrades snabbt. Samma person hade huvudansvaret och liknande följdfrågor ställdes till alla intervjupersoner. Trots förbättrad skicklighet saknar vissa svar djup, något som är ofrånkomligt i specifika fall. Trots detta anser vi att svaren tillsammans tillför något viktigt och ger svar på syftet.

5.1 Material som ingår i slöjdundervisningen

Endast en av de intervjuade tar upp att kursplanen faktiskt nämner trä, metall och textil. Men alla tolkar vilka material som kan ingå och alla sex angav vilka material de arbetar med som svar på frågan om vilka material som ska ingå i slöjdundervisningen enligt deras tolkning.

Hos två av de intervjuade finns likheter i svaren. Båda två beskriver trä och metall som de stora bitarna. Den ena nämner rent trä, skivor av olika slag, plast och papper, och säger sig använda läder, tråd, koppar, mässing, plåt, konserver och trä. Den andra läraren nämner material som metall, läder, trådslöjd, plywoodskivor, björk, furu, mdf-board, lind, al och 80 % färdighyvlad furu. Detta är lärarnas tolkning men även exempel på material som används i undervisningen.

Majoriteten av lärarna, menar att man kan ta in många olika material. En av dessa nämner även att det kan innebära i princip alla material som finns. Medan en annan säger material som går att arbeta med och hålla i handen. Men lärarnas svar kring vilket material som används i undervisningen är trä, koppar, mässing ull, garn och bomullstyng. En av de intervjuade ger exempel på material som de övriga inte nämner, material som spagetti, betong, plast, rep, sopor och återbruk.

En annan lärare nämner att man kan arbeta med många material, men menar att man inte arbetar med alla dessa material utan material som är åldersanpassade. Material som ull, garn, filtyg, fleecetyg, tuskaft och bomullstyger. Likadant lyfts material som läder, plåt, björk och lind.

En av de intervjuade lyfter hårda och mjuka material som trä och metall, tyg och garn. Enligt denna lärare är detta övergripande material som ska ingå i slöjdundervisningen och ger exempel på mjuka material som tyger, broderigarn, sytråd, ull, stoppningsmaterial, stretch och fleece.

5.2 Material som mål respektive medel

Fyra av sex lärare tycker att materialet är ett medel för att nå målen men de har alla olika förklaringar till varför. Två av dessa menar att målet är att skapa med händerna, att bli duktig med händerna och tro på sig själv. En tredje uppger att målet med undervisningen är att eleverna ska komma med egna kreativa lösningar medan en annan lärare menar att eleverna ska få pröva olika material. Gemensamt är dock att alla fyra anser att materialet är ett medel för att nå målen, materialet kan vara vilket som helst.

Två av de intervjuade skiljer sig från de övriga, genom att se materialet som både mål och medel. En av dem menar att det beror på syftet med uppgiften. Att materialet oftast är ett medel men när det gäller materialkännedom kan det vara ett mål. Läraren ger exemplet handlingsberedskap, då materialet har större betydelse eftersom materialets egenskaper är något man behöver känna till. Annars anser läraren att materialet har en väldigt liten betydelse när det gäller slöjdprocessen, genomförandefasen samt metakognitionen. Då blir materialet ett medel. Den andra läraren säger att materialet är ett medel, men beskriver materialet som mål. Att målet är att behärska materialet. Läraren nämner således materialet både som mål och medel.

5.3 Materialets påverkan på en produkts funktion och hållbarhet

Fem av sex lärare tolkar att materialvalets påverkan på en produkts funktion och hållbarhet är att ha diskussioner med eleverna. Men bara tre av dessa hänvisar till att de i undervisningen samtalar och diskuterar med eleverna kring ämnet. En av de fem intervjuade lyfter att diskussionen kring materialet får man ha på högstadiet, när eleven blivit mer förtrogen med materialet. Diskussionen håller inte för den åldergrupp som läraren arbetar med. Läraren anser däremot att det är jätteviktigt att ha ett bra material, som inte är svårarbetat då detta påverkar hållbarheten. En av dem som intervjuades gav tolkningen att:

”Materialet har ju en funktion vad det gäller hållbarheten. Om man gör en pall i tyg så kanske inte den håller för att sitta på till skillnad från metall.

Om den ska kunna gå att sitta på hundratusentals gånger så är ju materialet viktigt ur den aspekten. Men om den ska fylla en estetisk och gestaltande funktion kanske den ska vara bräcklig.” (Lärare 5)

När det gäller valet av material säger en av lärarna att det är eleverna som väljer materialet, medan en annan menar att materialet väljs utifrån vad som ska tillverkas. En tredje lärare menar att den väljer material utifrån vad den tycker och kan, utifrån lärarens egna erfarenheter. Två av sex lärare lyfter vilket material som används. En av dem säger sig köpa in olika träslag, mjuka och hårda. Den andra läraren väljer exempelvis bomullstyger för att dessa är lätta att använda. En annan lärare tog upp att det är viktigt med en bra leverantör, för då vet läraren att materialet som beställs är bra.

5.4 Material med beaktande av jämställdhet

I svaren på frågan hur lärarna tolkar jämställdhet med beaktande av material finns en bredd av olika tolkningar. Ett exempel på detta är en lärare som menar att jämställdhet är något som sitter hårt i slöjdens material. Läraren säger:

”Jag tolkar det som, jämställdhet som att man ska ge eleverna ett material som dom traditionellt inte är förväntade att göra. För att det sitter så hårt i slöjdens material när det gäller jämställdhet. Att tjejer syr och killar sågar.” (Lärare 5)

En annan lärare svarar liknande och drar paralleller till slöjdens historia av manlig och kvinnlig slöjd. Läraren tolkar detta som att flickor väljer textilslöjd för att flickorna tror att de behöver den. Likadant väljer pojkar den andra slöjdart. Läraren vill därför göra ett namnbyte av ämnet till hård- och mjukslöjd, och menar då att man då suddar ut könsperspektivet. Läraren anser att det inte finns något könsbestämt material. Samtidigt svarar en annan lärare på samma fråga:

”Jag kan inte få ihop att material skulle ha något med jämställdhet att göra. Jag finner liksom ingen koppling där. Men jag kanske är dum.” (Lärare 1)

En av lärarna svarar att det handlar om ett fritt arbete och säger sig inte tänka material eller arbetsområden utifrån genus, att läraren väldigt sällan tänker på skillnader mellan pojkar och flickor. En annan säger sig inte arbeta jämställt mer än att man de facto har både flickor och pojkar i klassrummet samtidigt. Läraren menar att man jobbar med samma material oavsett om man är flicka eller pojke.

Två lärare nämner att de tolkar jämställdhet med beaktande av material som att både pojkar och flickor ska få prova olika material, både hårda och mjuka. Den ena menar att man ska försöka få dem intresserade och att vilja arbeta med både mjuka och hårda material.

När det gäller valet av material med beaktande av jämställdhet svarar två av sex lärare att de inte väljer material utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Till skillnad från dessa två lyfter två andra lärare att de tänker på vilket material de köper in, så att det ska finnas material för både pojkar och flickor. En av dem uttrycker:

”Man får vara övertydlig och inte bara köpa in rosa och vita tyger.” (Lärare 6)

En av de intervjuade säger att det inte görs någon grej av det, att läraren själv inte behöver påverka, att alla ska få välja det de tycker om oavsett kön.

5.5 Materialval med beaktande av ekonomi

Tre av sex lärare svarar att de för en diskussion kring materialet och materialkostnader. En av dessa tre menar att diskussionen kring materialkostanden kommer i samband med att eleverna gärna vill rita i mitten av en bräda, en annan i samband med att eleverna får prissätta sina egna föremål och förklarar detta med:

”Att skapa en förberedelse för hur det ser ut utanför skolans värld vad det gäller tyger eller garner, eller det materialet man håller på med. Att man faktiskt får en klarhet i vad sådant här kostar egentligen.” (Lärare 6)

Den tredje läraren för diskussion kring materialkostnader kopplat till funktion. En av dessa tre lärare poängterar något de andra två inte nämner och det är att eleverna ska bli medvetna om vad materialåtgången kostar. Läraren säger:

”Det är del av handlingsberedskapen.” (Lärare 5)

En av de tillfrågade tar upp att det är elevernas föräldrar som bidrar ekonomiskt via skattesedeln. Samma lärare nämner slöjdens budget och jämför grossister och fördelaktiga priser. Information som ingen av de andra fem lärarna tog upp.

En annan lärare säger sig inte tolka ekonomi och att det är svårt att få in ekonomi i slöjden med eleverna, men att man försöker få dem medvetna om vad material kostar.

Som svar på hur läraren väljer material med beaktande av ekonomi innehåller tre lärarsvar att användningsområdena är knutna till materialkostnaden, till exempel säger sig en lärare uppmuntra eleverna att när de ska testa ska de göra det på skräpbitar för att få en medvetenhet om vad saker kostar. Majoriteten av lärarna kopplar valet av material till skolbudgeten och förklarar hur de arbetar och hur de väljer material utifrån den budget de besitter. En lärare uttrycker:

”Vi har en ekonomi och den blir inte större med åren. Där försöker jag spara genom att hålla på med resurshushållning.” (Lärare 6)

Ett av svaren skiljer sig från de andra fem, då läraren säger att:

”Det finns inget val i undervisningen med beaktande av ekonomi.” (Lärare 4)

5.6 Material med beaktande av miljö

Majoriteten av de intervjuade svarar att de tar upp materialet och kopplingen till miljön i undervisningen. En av dem nämner dessutom att miljön även handlar om vilka färger, lacker, oljor man använder. Det kan vara att jämföra olika tygsorter eller att ha genomgångar om material. Majoriteten av lärarna tolkar och svarar att det även förs diskussioner om material som används och dess påverkan på miljön. En annan av lärarna ger en ny vinkel på svaret och det är att man inte ska slösa på materialet utan utnyttja det så mycket som möjligt, att det även finns en ekonomisk aspekt i detta.

En lärare gav uttryck för att det är svårt att få in miljön. Men sa även att de har arbetat med ett projekt med hållbar utveckling där eleverna sydde om kläder.

Två lärare lyfter i sina svar kring valet av material med beaktande av miljö att det sker ett samtal med eleverna kring materialet. Den ena läraren samtalar om varför det inte finns något lösningsmedel och den andre läraren informerar eleverna om paraffin respektive olivolja, detta informeras vid användningstillfället. Samma lärare lyfter även att de tillverkar fågelholkar med träplugg istället för metall eftersom metallen eventuellt kan skada. En aspekt som ingen annan lärare tidigare lyfts

Tre av sex lärare säger som svar på hur de väljer material, att de inte tänker på material med beaktande av miljö. Medan en av dem säger att det är eleverna som väljer materialet och inte läraren.

En av de sex lärarna anser att man inte ska slösa på materialet utan nyttja det till fullo.

En annan säger som svar till val av material med beaktande av miljö att den önskar att man kunde köpa in ekologiska tyger. Samma lärare svarar även att eleverna kan ta med sig saker hemifrån. De kan göra om koftan, jeansen, sy om, sy väskor.

5.7 Materialkombinationer metall, textil och trä

Fyra av de intervjuade tolkar att eleverna ska arbeta med de olika kombinationerna i ett och samma projekt. Eller som en av dem svarar, olika materialkombinationer under samma termin men inte under samma projekt. En av de fyra lärarna utvecklar sitt resonemang och uttrycker att det är positivt och säger:

”...eller att jag och min kollega samarbetar och att eleverna går mellan klassrummen.” (Lärare 2)

En annan lärare talar om att det kan innebära att eleverna även i högstadiet ska arbeta med alla material och inte bara specialisera sig på trä och metall eller textil. Detta är en aspekt ingen annan av lärarna lyfte. Däremot tolkade en lärare att man får bygga om en hel del skolor, och tror på bättre placerade lokaler. Säger att det skapar jättestora möjligheter, att det är två slöjdarter. En av de intervjuade svarar att tolkningen är slöjd som ett ämne istället för trä, metall och textil. Att man i framtiden kombinerar slöjd mer istället för att ha renodlat trä, metall och textil.

5.8 Nyproducerade eller återanvända material

Mer än hälften av lärarna hade svårt att till en början svara på hur tolkade nyproducerade material och det ställde sig frågande till vad de kunde vara. Två kunde inte svara alls. Men en av lärarna tror att det kan vara plaster som man kanske bearbetar på andra sätt, miljövänliga sätt, som man kan använda i slöjden. En annan tolkar att nyproducerade kan vara att smälta ner gamla pet-flaskor till tyg.

Två lärare tolkar att återanvända material är att ta med sig material till slöjden. En lärare uttrycker:

”I textilen, gamla kläder, i trä är det något rivningsvirke eller gamla möbler man tar hit.” (Lärare 1)

Den andre läraren förtydligar även att man gör något nytt av något gammalt. Precis som dessa två lärare tolkar en tredje lärare det kan vara att elever hittar på något nytt av det som finns. Två lärare hade andra svar. En menade att nyproducerade material är tyg från en tygrulle eller garn från ett garnnystan eller en plank. Den andra lärarens tolkning var att nyproducerade material kan tas in och gav följande exempel:

”Till exempel hampa, det är ju väldigt modernt, så kan man ju göra intressanta jämförelser, av hur det uppträder, brännprov, styrkeprov, draghållfasthet.” (Lärare 5)

Detta var en aspekt som ingen annan lärare lyfte. Samma lärare lyfte även en skillnad kring återvinning, att återvinning kan vara vad som helst, till skillnad från de andras svar på samma fråga.

5.9 Förslag till ny kursplan

Majoriteten av de intervjuade svarar att förslaget var positivt, att det lät intressant och kunde leda till förändring. Medan två inte tror att förslaget skulle medföra någon förändring alls.

En av lärarna säger att en ny kursplan medför att man måste tänka på ett annat sätt. Liknande säger en annan lärare att en sådan skrivelse innebär att läraren måste tänka till men att det ligger helt rätt i tiden. Slöjd är inte bara att göra nytt av nya material utan att laga och tillvarata. Även en annan lärare svarar på liknande sätt och uttrycker en vilja att gå mot det hållet, att ta in en bredd av material för att till exempel kunna jämföra olika. Samma lärare uttrycker även en vilja att arbeta mer med återvinning och anser att i och med den nya kursplanen så blir det mer specificerat och att det eventuellt kan vara bra för dem som tänker traditionellt kring slöjdmaterialen. För då får även deras elever ta del av material utöver trä, textil och metall men uttrycker även att det kan innebära en begränsning när det gäller skolans ekonomi. Att man känner sig tvingad att ta in material. Liknande säger ytterligare en lärare:

”Att återvinna material är ju lite grann det här moderna ordet hållbar utveckling. Att man tar vara på även det man slänger. Att det inte är skräp.” (Lärare 1)

Samma lärare tror inte att det skulle leda till någon förändring och svarar med att:

”En läroplan gör ju ingen omvändelse på pedagogiken heller och att lära ut.” (Lärare 1)

Och eftersom slöjd ändå alltid är slöjd. En annan lärare kunde inte svara på frågan eftersom läraren inte kommer att ha den åldersgruppen förslaget tar upp om, förslaget skulle träda i kraft.

En av lärarna uttrycker att den kan tänka sig att vi tvingas att till en början hitta teman som innebär överskridande arbeten mellan slöjdarterna. Tycker att det hade varit roligt att arbeta med teman där man tvingas arbeta med både hårda och mjuka material, att detta är jättepositivt inte minst ur en syn kring jämställdhet, att man suddar ut gränserna.

6 Diskussion

6.1 Resultatdiskussion

Ur resultatet av intervjuerna syns bredden av tolkningar vad det gäller slöjdens olika material. Majoriteten av lärare tolkar att man kan använda många material. Svaren visar att motsatsen till lärarnas tolkning använder lärarna material som trä, metall och textila material i undervisningen, material som visar sig vara skolanpassade, ofta traditionella slöjdmaterial. De traditionella materialen som bearbetats genom tiderna har varit hårda och mjuka material. Ser man till Lgr 69 skulle arbeten huvudsakligen ske i trä- och metall samt textila material. Även Lgr 80 tar upp material som trä, metall och textil. Bland annat skulle sammansättningar ske i trä och eleven skulle även lära sig garntekniker. I lärarnas svar finns således spår av slöjdens historia. Någon lärare ger dock exempel på olika slöjdmaterial utanför ”textil, trä och metall”. Material som spagetti, betong och plast. Svaret är intressant ur synen på slöjdmaterialens progression. Material som användes i slöjdens begynnelse var bland annat textilt material. Flickorna sydde på vitt lintyg och flickorna fick lära sig att lappa, laga och tvätta, att sköta hemmets textilier (Hartman m fl. 1995). Likadant arbetade pojkar med att tillverka räfsor och möbler men även sådant som flickorna behövde i sin textila produktion, som vävstolar och spinnrockar (Trotzig 1997). Det har skett en progression kring vilka material som slöjden ska behandla. Detta kan man se i kursplanerna för slöjd. I Lgr 69 nämner man material som trä och textil. Även i Lgr 80 tas material som trä, metall och textil upp. I Kpl 2000 nämns både textil, trä och metall tillsammans med orden olika material. Och i det nya förslaget till kursplan lyfter man ytterligare benämningar, ord som materialkombinationer och nyproducerade material. Vad som är intressant är att en av lärarna som gav exempel på material som inte är typiskt traditionella, det vill säga spagetti, betong och plast, är en av de yngsta respondenterna. Så kanske är slöjdmaterialet på väg in i ett nytt skede. Å andra sidan har benämningar utöver trä- och metall samt textil även funnits med i slöjdens historia. Till exempel arbetade man redan 1960 med material som plastlaminat och gips (Hartman m fl. 1995). I kursplanerna Lgr 69 och Lgr 80 talar man om kompletterade och andra material utöver trä, metall och textil. Eventuellt kan det vara så att läraren vars svar utmärkte sig, bär spår av slöjdens historia. Detta skulle innebära att slöjdmaterialen i stort sätt kan vara det samma nu som då, det är bara tolkningarna som avgör och påverkar resultatet.

Till skillnad från Kpl 2000 där man beskriver trä, metall och textil lägger Skolverkets förslag till ny kursplan nu till ”materialkombinationer” (Skolverket, 2010). Även följden av begrepp har ändrats då man lägger ”textil” mellan ”trä” och ”metall”, i stället för, som tidigare trä, metall och textil. När lärare tokar materialkombinationer spekulerar en av dem i att slöjden ska bli *ett* ämne och nämner Göteborgs Universitets Slöjdläroprogram vars utbildning syftar till att utbilda en och samma person inom textil, trä, och metall. Slutsatsen av lärarens tolkning är att slöjden *kommer* att bli ett ämne, men sedan Lgr 80 *är* slöjd ett ämne, men på vissa skolor uppdelade i två slöjdarter. Vi ställer oss frågande till de slöjdläroprogram som inte följer Göteborgs Universitets exempel. Detta eftersom många slöjdlärare undervisar i *en* slöjdart och inte i slöjd som det enhetliga ämne det är. I takt med slöjdamnets förändring sen Lgr 80 undrar vi om landets slöjdläroprogram motsvarar ämnets form. Resonemanget kan styrkas genom NU-03. Det finns inget som säger att två slöjdarter är föreskrivna, men att det däremot är vedertaget. 47 procent av landets slöjdlärare uppger att de arbetar med slöjd som *ett* ämne, men att eleverna i själva verket nästan alltid har textil- eller trä- och metallslöjd, och inte ”slöjd”. Upp till år 5 eller år 6 får eleverna båda slöjdarterna växelvis, där efter får de välja själva. Detta varierar dock på olika skolor (Skolverket 2004:124).

I Skolverkets förslag tas ”nyproducerade material” upp vilket inte stod i Kpl 2000. Majoriteten av de intervjuade lärarna hade svårt att svara på vad det kunde vara för material. När de väl tolkade visade sig svaren variera. Likadant står det i Kpl 2000 att slöjden ska utveckla elevens kunskaper och att stärka elevens tro till sin egen förmåga och handlingsberedskap, vilket slöjdarbete i textil, trä och metall ska syfta till. Samtidigt står det att slöjdundervisningen ska sträva mot att eleven ska få praktiska erfarenheter vid arbete med slöjdens olika material. Även här var lärarnas svar varierande, då lärarnas tolkning skilde sig mot de faktiska material som används i undervisningen. De motsägelsefulla och varierande svaren kan tolkas som ett resultat av diffus formulering av kursplanerna, som i sin tur kan medföra att elevers kunskaper i slutändan inte blir likvärdiga. Detta lyfts även i Tydliga mål och kunskapskrav i grundskolan Förslag till nytt mål- och uppföljningssystem (SOU 2007). Där det står att formuleringen i kursplanerna bidrar till ett tolkningsutrymme vad det gäller ”textil, trä och metall” samt ”slöjdens olika material. På grund av att tolkningarna är olika blir slutsatsen att det finns en risk att även lärarnas undervisning skiljer sig åt. Det kan resultera i att elevernas kunskapskrav varierar. Förslaget till nytt mål- och uppföljningssystem påpekar att ett resultat av brist på riktning och styrning har bidragit till att elevernas kunskap och kunskapens likvärdighet kan ifrågasättas i slutändan (SOU 2007:15-16).

Genom intervjuaren angående lärarnas tolkning av miljö med beaktande av material syns både likheter och skillnader i tolkningarna. Någon talar om att återanvända materialet. En annan drar direkta paralleller till ekonomi, som att eleven ska utnyttja materialet till fullo. Lärarna i det här fallet lägger fokus på olika aspekter, vilket kan innebära att eleverna i sin tur får olika handlingsberedskaper när det kommer till miljö. Miljö kan således tolkas som både resurshushållning och återbruk. Detta är begrepp som lyfts i Skolverkets förslag till ny kursplan (Skolverket 2010). Den säger att eleven ska få utvecklade kunskaper om både resurshushållning och återbruk av material. Förslaget till kursplan är således tydligare när det gäller miljö.

Hälften av respondenterna för diskussioner med eleverna kring material och materialets kostnader som svar på vår fråga kring hur de tolkar ekonomi med beaktande av material. När det kommer till hur respondenterna väljer material tar majoriteten upp svar som berör skolbudgeten och

kopplar inte detta till kursplanen. Detta kan vi se som ett resultat av en vag formulering av frågan från vår sida. Alternativet kan vara att budgeten är så central för lärarens undervisning eftersom budgeten påverkar materialutbudet. Ekonomin påverkar således lärarens planering och undervisning, och det är därför budgeten lyfts i svaren. Trots denna aspekt läser vi in att respondenten fortfarande inte kopplar detta till kursplanen, vilket medför att eleverna inte får någon handlingsberedskap vad det gäller ekonomi. Detta kan styrkas genom NU-03 som säger att eleverna upplever att de utvecklas och lär sig ganska lite om ekonomiska aspekter (Skolverket 2005:71-72). Kanske är det så att frågan i sig inte är vag, utan att respondenterna faktiskt inte kopplar ekonomi till kursplan på ett sätt som motsvarar elevernas förväntningar.

En viktig aspekt är att skolan har ett ansvar att motverka traditionella könsmonster genom att främja pojkar och flickors rättigheter och skyldigheter. Lärarnas svar visade att de tolkar jämställdhet kopplat till material på olika sätt. Detta kan få konsekvenser för eleverna eftersom undervisningen i skolan ska bidra till att forma elevernas uppfattning beträffande manligt och kvinnligt. Skolan ska även motverka traditionella könsmonster och skapa jämställdhet mellan könen (Utbildningsdepartementet 1994:3). Att motverka traditionella könsmonster är något vi sett exempel på när vi lyfte frågan om hur lärarna tolkar jämställdhet med beaktande av material. En lärare menar att jämställdhet är något som sitter hårt i slöjdens material och visar på en medvetenhet kring slöjdens material kopplat till slöjdens historia, det vill säga manlig- och kvinnlig slöjd. De har en historia som två skilda ämnen (Trotzig 1997:21). På grund av alienationen slöjdarterna i mellan, var slöjdamnet länge könssegregerad (Hartman m fl. 1995:32). Utifrån jämställdhet tolkar denna lärare det som att man ska bryta traditionen genom att inte arbeta med ett material som är traditionellt manligt eller kvinnligt. Samtidigt svarar en annan lärare att man inte ser någon koppling mellan material och jämställdhet.

6.2 Avslutande diskussion

Bredden av fokus medför att eleverna får en handlingsberedskap som kan skilja sig beroende på lärarens tolkning av gällande kursplan. Vi har tidigare nämnt att det finns ett stort tolkningsutrymme när det kommer till begrepp som till exempel ”nyproducerade material”. Vi har märkt att vissa respondenter har väldigt svårt att tolka, detta kan få konsekvenser. Vad det får för konsekvenser ligger där emot utanför vårt syfte. Detta kan vara intressant för vidare forskning. Vår undersökning har gjort oss uppmärksamma på att det finns en vinst i att samtal om kursplaner för att uppmärksamma att det finns olika sätt att tolka.

Vi har även tagit upp att olika slöjdläroinriktningar utbildar lärare i olika slöjdarter, eller i slöjd som ett ämne. Kan detta få konsekvenser för uppfattningen om slöjden som *ett* ämne? Eller hur man bearbetar material och materialkombinationer. Även detta ligger utanför vårt syfte men är intressant som förslag på fortsatt forskning.

Vi har tagit del av skolslöjdens historia för att få en bild av behovet av slöjd som ämne. Hur ämnet har formats genom tiderna och varför det ser ut som det gör idag. Vi kan se spår av tidigare epoker i den slöjd vi möter genom Kpl 2000, men även genom mötet med elever och slöjdlärare år 2010. En träffande beskrivning av vad vi fått kunskap om är denna:

Vi kan se det hela som en god och närande lök. Lager läggs ovanpå lager. Hela tiden förändras helheten, men tidigare inslag lever kvar i nya sammanhang (Hartman, m fl. 1995:36).

Referenser

Borg, Kajsa (2001) *Slöjdämnet: intryck – uttryck – avtryck*, Linköping: Linköpings universitet.

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud Lena (2007) *Metodpraktikan* (Upplaga 3:2). Vällingby: Norstedts Juridik AB

Hartman, Sven G. (Red). (1992) *Kulturarv och skolslöjd – Bidrag till det slöjdhistoriska symposiet på Nääs 1-2 juni 1992*, Linköping: Linköpings universitet, Institutionen för pedagogik och psykologi 1992

Hartman, Sven G, Thorbjörnsson, Hans, Trotzig, Eva (1995) *Handens pedagogik – Kulturarv och utveckling i skolslöjden* (Skapande Vetande, 29). Linköping: Linköpings universitet

Hasselskog, Peter (2009) Slöjdämnet och genus. *KRUT, Kritisk utbildningstidskrift*, (133/134), 27–44.

Lgr 69 (1969) *Läroplan för grundskolan, Allmän del*. Stockholm: Skolöverstyrelsen

Lgr 80 (1980) *Läroplan för grundskolan, Allmän del*. Stockholm: Skolöverstyrelsen. Utbildningsförlaget

Skolverket (2000) Kursplanen för slöjd, Kpl 2000. Hämtad 2010 05 02 från: www.skolverket.se

Skolverket (2000) *Kommentarer till kursplaner och betygskriterier 2000. Grundskolan* (1:uppl). Stockholm: Fritzes. Hämtad 2010 05 03 <http://www.skolverket.se>

Skolverket (2004) *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003. Huvudrapport- bild, hem- och konsumentkunskap, idrott och hälsa, musik och slöjd* (Rapport 253) Stockholm: Fritzes.

Skolverket (2005) *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003. Ämnesrapport Slöjd* (Ämnesrapport till rapport 253). (Hasselskog Peter & Johansson, Marléne., författare). Stockholm: Fritzes

Skolverket (2010) *Skolverkets förslag till kursplan i slöjd i grundskolan*. Hämtad 2010 0503 från: <http://www.skolverket.se>.

SOU (2007) Tydliga mål och kunskapskrav i grundskolan Förslag till nytt mål- och uppföljningssystem. SOU 2007:28 Stockholm: Fritzes

Stukát, Staffan (2005) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap* (Upplaga 1:4) Lund: Studentlitteratur

Svensson, Bengt (2000) *Hundra år i skolslöjden*, Vikingstad: Förlaget Form i Trä

Torbjörnsson, Hans (1992) *Slöjd och lek på Nääs en bildkrönika om ett kulturarv*, Helsingborg:Ordbildarna AB

Trotzig, Eva (1997) ”*sätta flickan i stånd att fullgöra sina husliga plikter*” – *Fyra märkeskvinnor och flickors slöjdundervisning*, Linköping: Department of Education and Psychology

Utbildningsdepartementet (2006) *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet* [Lpo 94]. Hämtad 2010 06 02, från: <http://www.skolverket.se>.

Bilaga 1.

Intervjufrågor

Namn:

Ålder:

Vilka delar av slöjdämnet undervisar du i:

Under vilka kursplaner har du arbetat som slöjdlärare:

Vilka årskurser undervisar du i:

---

*Vilka övergripande material ska ingå i slöjdundervisningen enligt din tolkning av gällande kursplan?

*Hur tänker du om material som mål respektive medel i din undervisning/ i din och kollegas undervisning/ i slöjdämnet?

I kursplanen för slöjd, Lpo 94 står det att: *”Utbildningen i slöjd syftar till att skapa medvetenhet om estetiska värden och att utveckla förståelse av hur materialval, bearbetning och konstruktion påverkar en produkts funktion och hållbarhet.”*

* Hur tolkar du ”materialvalets påverkan på en produkts funktion och hållbarhet.”

* Hur väljer du material utifrån funktion och hållbarhet.

* Ge exempel

I kursplanen för slöjd, Lpo 94, står det att eleven ska *”bygga upp en handlingsberedskap för det dagliga livets behov med beaktande av aspekter som jämställdhet, ekonomi och miljö”*

* Hur tolkar du jämställdhet med beaktande av material.

* Hur tolkar du ekonomi med beaktande av material

* Hur tolkar du miljö med beaktande av material

* Hur väljer du material med beaktande av jämställdhet, ge exempel

* Hur väljer du material med beaktande av ekonomi, ge exempel

* Hur väljer du material med beaktande av miljö, ge exempel

I arbetsversionen står under centrala innehåll för årskurs 7-9 att *”Materialkombinationer, till exempel metall, textil och trä, kompletterade med andra nyproducerade eller återanvända material”*

*Hur tolkar du *”Materialkombinationer, till exempel metall, textil och trä”*

*Hur tolkar du *”kompletterade med andra nyproducerade eller återanvända material”*

* Tror du att den nya kursplanens lydelse kring detta kommer att medföra någon förändring i din undervisning? Hur, är det positivt eller negativt, varför?